

3. Управљање отпадом

ПРЕГЛЕД

Тренутно стање у погледу управљања отпадом није задовољавајуће. Формалне обавезе су или делимично испуњене или потпуно неиспуњене, што блокира напредак у овој области.

Ново законодавство је још увек у прелазној фази; усвојени прописи суочавају се са значајним препрекама на нивоу спровођења. Два кључна документа која треба да замене старе су још увек у фази припреме. Нова стратегија за управљање отпадом је још увек у изради, као и измене и допуне Закона о управљању отпадом. Израда нацрта нове стратегије за управљање отпадом одвија се без одговарајуће јавне расправе о резултатима и слабостима претходне стратегије (2010–2019). Иако је Нацрт Закона о изменама и допунама Закона о управљању отпадом био предмет јавног слушања још у октобру 2013. године а, према Акционом плану за испуњавање препорука Европске комисије у фебруару 2014. године, усвајање овог закона је планирано за прву половину исте године, непознато је у којој се тренутно фази израде он налази.

Потпуна усклађеност са Оквирном директивом о отпаду још није постигнута а у спровођењу других усвојених прописа постоје значајне препреке.

Након доношења важећег Закона о управљању отпадом („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10) и Закона о амбалажи и амбалажном отпаду („Службени гласник РС”, број 36/09), подзаконски акти који детаљније уређују ову област су такође усвојени и још увек важећи.

Закључак који произлази из дубинске анализе локалних планова за управљање отпадом великог броја локалних самоуправа јесте то да ти планови копирају друге планове на локалном нивоу и не одговарају локалним специфичностима. Као последица тога, њихово спровођење је упитно. Такође, постоје значајне разлике у подацима које локална комунална предузећа достављају Агенцији за заштиту животне средине и података из локалних планова за управљање отпадом који су израђени за исту општину. Уопштено говорећи, квалитет података које јавна комунална предузећа достављају је веома лош, што самим тим угрожава националну статистику и будуће документе. Из тог разлога мора се утврдити количина општинског, комерцијалног и индустријског отпада а затим утврдити количина неопасног, инертног и опасног отпада.

Подаци које достављају локална комунална предузећа о саставу и количини комуналног отпада, као и о типовима одвојено сакупљеног отпада још увек су непоуздани. И поред великог броја обука, приручника и упутстава Агенције за заштиту животне средине (SEPA) на тему методологије прикупљања података и извештавања, у локалним предузећима за сакупљање отпада нема никаквих побољшања.

Главни проблем је то што се отпад не сакупља са целе територије једне општине. Такође не постоји адекватно одвајање отпада па се у комуналном отпаду могу лако наћи други типови отпада (укључујући опасан отпад), што спречава тачно и прецизно одређивање типова и количине отпада.

На неколико локација се животињски отпад и отпад из кланица одлажу на јавне депоније (у општини Сјеница, општини Прибој и општини Пријепоље). Те дивље депоније се налазе на обалама река.

Вредно је помена да је техничка опрема јавних комуналних предузећа (ЈКП), нарочито у неразвијеним општинама, неадекватна или застарела и отежава рад на сакупљању отпада а уклањање нелегалних дивљих депонија је такође обично у надлежности ЈКП. Према подацима Агенције за заштиту животне средине, у Србији постоји више од 3000 дивљих депонија.

Количина отпада који се одлаже на депоније није смањена. Удео органских компоненти у комуналном отпаду је око 50 %, а одвајање отпада који се може рециклирати и рециклаже саме су испод задовољавајућег нивоа. Иако је рециклажа дефинисана законом, у пракси она не функционише. И поред спорадичних добрих примера сакупљања ПЕТ амбалаже и папира, не постоје инструменти за системску подршку рециклажној индустрији. Укупна свест о рециклажу и отпаду као сировини је на веома ниском нивоу. То све резултира чињеницом да још увек постоји велика количина отпада који је одложен на депоније и дивље депоније. Локалне власти имају ограничене људске и финансијске ресурсе и нису у стању да успоставе интегрисани систем за управљање отпадом. На пример, на територији општине Краљево (по површини највећа јединица локалне самоуправе у Србији) комунални отпад се сакупља са свега 10 камиона просечне старости веће од 20 година. Ретке општине које имају успостављен систем примарне селекције отпада суочавају се са финансијским тешкоћама и одрживост пројеката је доведена под питање (нпр. општина Бајина Башта).

У надлежности локалне власти је избор локације и изградња регионални санитарних депонија. Постоје бројна ограничења, а највеће међу њима је недостатак средстава. Међутим, уз различити приступ и примену разних фондова за локалне власти и уз логистичку подршку државе, посао би се могао олакшати. Постојећом Стратегијом за управљање отпадом („Службени гласник РС”, број 29/10) предвиђено је да територија Србије буде покривена мрежом од 26 регионалних санитарних депонија. Неке од тих депонија пуштене су у рад или су покренути пројекти (Суботица, Инђија, Нова Варош, Зрењанин итд.) Пројекат за спровођење међуопштинског споразума о регионалном центру за управљање отпадом у Суботици покренут је у новембру 2015. Ваља поменути да је међуопштински споразум потписан 2007. године. Депонија у Кикинди је проблематична због непрофитабилности чији је узрок недовољна количина отпада (отпад из свих општина за који је планирано одлагање једноставно се не преноси тамо).

Депоније за одлагање комуналног отпада у Србији често не испуњавају минималне захтеве утврђене Директивом ЕУ о депонијама (199/31/ЕЗ). Заправо, постоји око 120 нелегалних депонија које су у надлежности локалних власти, на којима локална комунална предузећа одлажу комунални отпад у словима који не задовољавају прописане стандарде. Нацртом Закона о управљању отпадом Министарство је увело нови термин – *несанитарне депоније*, што је термин који нема никакве везе са законодавством ЕУ у области управљања отпадом. Због изостајања примарне селекције и великог удела органских компоненти у саставу чврстог комуналног отпада, депоније су извори емисија гасова са ефектом стаклене баште, првенствено метана. Овај гас је веома реактиван и изазива експлозије и пожаре на депонијама.

И одлагање високо запаљивих материјала, као што су гуме и пластични материјали на дивље депоније изазива пожаре (град Крагујевац у мају 2015).

Еколошки проблеми на постојећим депонијама јесу главни изазов у неким општинама (нпр. у општини Смедерево депонија је смештена у некадашњем кориту реке). У Прибоју, депонија се налази на регионалном путу Бистрица–Прибој и готово у сваком тренутку се тамо могу уочити пожари. У Рашки и Новом Пазару депоније су смештене на обали реке Рашке, из које отпад улази у реку Ибар и онда тече у Западну и Велику Мораву. Овакав проблем присутан је и на обали реке Дрине. Многе депоније су затворене и никад нису рашчишћене (нпр. затворена депонија у Београду на Ади Хуји), док су на многим локацијама рокови коришћења увелико премашени.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Развој догађаја

Циљ Републике Србије је да се усагласи са стандардима ЕУ у области животне средине. То значи да Србија треба да се придржава циљева ЕУ у области животне средине, утврђених у законодавним актима и стратешким документима, као и да изађе на крај са њима. Развој система за управљање отпадом мора бити усмерен као спровођењу циљева ЕУ у управљању отпадом, што значи:

- смањити количину произведеног отпада;
- повећати рециклирање и поновно коришћење;
- ограничити инсинерацију на нереклабилне материјале;
- постепено свести одлагање на депоније на нереклабилни отпад и отпад који се не може поново искористити;
- обезбедити пуно спровођење циљева политике у области отпада.

С обзиром на то да нема адекватног система за сакупљање и одлагање отпада, треба га успоставити у складу са начелима одрживог развоја, транспарентности и одговорности у управљању пројектима. Будуће пројекте треба израдити и спровести на исплатив, транспарентан и одговоран начин. Интерес локалних заједница, нарочито оних на које пројекти директно утичу, треба узети у обзир и обезбедити довољно времена за подизање нивоа јавне свести и консултације. Интереси заинтересованих страна на локалу, тј. грађана и заједница, до сада нису узимани у разматрање приликом израде пројеката и поступци процене утицаја на животну средину спровођени су само „про форме” ради.

Приметан напредак постигао би се кроз примарно одвајање и повећање удела рециклажне индустрије у овом послу. Уштедела би се енергија, као и сировине и то би продужило период експлоатације депоније.

Доста пажње у задње време посвећено је полихлорованим бифенилима (*PCB*), који су познати и као „тихи убица”, и које многи сматрају најопаснијим отпадом. Због своје структуре, отпорности и начина преноса, полихлоровани бифенили се дуго задржавају у тлу и води и имају и дугорочне и крајње негативне последице по здравље људи, будући да су токсични и канцерогени. Охрабрује чињеница да је Министарство пољопривреде и заштите животне средине током прошле године покренуло неколико пројеката усмерених на уклањање отпада који садржи *PCB* из окружења ЕПС-а, „Прве искре” Барич, „Минела”, Ливнице „Топола” итд.

Количине преосталог отпада који садржи *PCB* мере се у стотинама и хиљадама тона и, према садашњим директивама ЕУ, у наредним годинама отпад који садржи *PCB* мора се неутрализовати а уља која садрже *PCB* морају се заменити другим врстама уља.

Изазови

1. Ојачати институционални оквир, локалне власти и сарадњу свих нивоа власти.
2. Довршити израду или ревизију локалних планова за управљање отпадом, редефинисати трансферне центре и ојачати рециклажу (примарно одвајање, центри за рециклажу итд).
3. Побољшати сарадњу између општина у налажењу одговарајућих решења за проблем одлагања отпада.
4. Побољшати рад инспекцијских служби.
5. Уклонити „нелегалне депоније”, нарочито из заштићених водних зона (нпр. Кнић и Ужице), заштићених подручја, насељених подручја, оближњих пољопривредних подручја, обала река и др.
6. „Убедити” становништво да сакупља отпад, чак и ако никад раније није било организованог сакупљања отпада у граду.
7. Едуковати друштво, са акцентом на млађој популацији.

ПРЕПОРУКЕ

- Казнена политика – према грађанима за индивидуално одлагање отпада (нпр. Хрватска) па све до одлагања отпада, грађевинског материјала, мртвих животиња итд; према службеним лицима и комуналним предузећима, компанијама и привредним субјектима треба увести много строжију казнену политику.
- Када је то примерено, треба искористити непотрошена наменска средства на локалу за санацију депонија. Општине са идентификованим неутрошеним средствима, која се не могу правдати објективним разлозима, не треба подржати домаћим и међународним финансијским средствима.
- Запошљавање у рециклажној индустрији и побољшање система упућивања на посебне токове отпада – подручје за рециклажу (стакло, гуме, батерије и акумулатори).
- Развијање система за третман животињског отпада.